

ՀՏԴ 809.198.1

Ոճագիտություն

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՈՃԱՎՈՐՈՒՄԸ ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԾԻՐԱԶԻ «ԹՈՆԴՐԱԿԵՑԻՆԵՐԸ» ՊՈԵՄՈՒՄ

Ծուշանիկ ՍԱՂՅԱՆ

Բանալի բառեր՝ բառային միջավայր, բառի անվանողական դեր, ժամանակավրիպություն, խորհրդանիշ, հնարատ, շրջանայթ, պատկերավորման միջոց, պատմաբան, պատմական ոճավորում

Ключевые слова- архаизм, изобразительные средства, историзм, историческая стилизация, окказионализм, перифраз, символ, тенденциозный анахронизм, языковая среда

Keywords- anachronism, archaisme, function of word, historism, trope, historical stylization, paraphrase, symbol

III. Сагиян

Историческая стилизация в поэме Ованеса Шираза «Тондракецинеры»

В статье исследована историческая стилизация в одной из больших романов Ованеса Шираза «Тондракецинеры». Как известно, исторические романы Ованеса Шираза своеобразны с точки зрения восприятия философии истории и его стилизации. В статье исследованы способы употребления историзмов и архаизмов, а также ряд слов, связанных с Западной Арменией в поэме «Тондракецинеры». Историзмы употреблены умеренно, преобладает индивидуальное применение. Замечен тенденциозный анахронизм. Архаизмы соответствуют классическим методам исторической стилизации.

Sh. Saghyan

Historical stylization in the poem of Hovannes Shiraz «Tondraketsinery»

The article deals with historical stylization in the biggest historical poems of Hovannes Shiraz «Tondraketsinery». In general, the historical poems of Hovannes Shiraz are original by philosophy of history and its stylization. The article deals with historisms (they have nominal and aesthetic functions), archaisms (they are used according to classical methods), some words relating to Western Armenia and some means of their usage. It is distinguished tendentious anachronism.

Հոդվածում քննվել է Հովհ. Ծիրազի պատմական ծավալուն պոեմներից մեկի՝ «Թոնդրակեցիները» երկի պատմական ոճավորումը: Նրա յուրահատկությունը պայմանավորված է թե՛ լեզվական նյութի առանձնահատկությամբ, թե՛ պատմականության հեղինակային ընկալմամբ: Հնաբանությունների անվանողական գործառնությունն ընդգծվում է գեղագիտական գործառնությամբ, որով ապահովվել է հիմնադրադարձի՝ միջին դարերից պատմական հայրենիքի աստիճանական կորստի հիմք դարձած բարդ նախադրյալների վերհանումը: Լեզվական հնարների միջոցով (ընդգծված են նույնահիմքությունը, միտումնավոր ժամանակավրիպությունը) հանճարեղ գրողը ստեղծել է համակողմանի ուսումնասիրության արժանի համակարգ:

XXդ. հայ գեղարվեստը զարգացրել է պատմական թեմատիկան ենթաժանրային ու գաղափարական առումներով: Ընդհանուր առմամբ պահպանվում էր այն ճշմարտությունը, որ. «Ներկա իրադարձությունները մշտապես ստուգվում են անցյալի փորձով, հետևաբար պատմությունը ոչ միայն անցյալի հայելին է, այլև ներկայի խորհրդատուն, որ ուսուցանում է ապագա սերնդին զգուշանալ «նախահարց սխալներից և հետևել նրանց լավ գործերի օրինակին»¹: Հայ մտավորականներն անընդհատորեն անդրադարձել են հայոց պատմության ուշագրավ անցքերին, դրանք գեղարվեստորեն մատուցել՝ անցյալի և ներկայի միջև անխզելի կապն ապահովելու ազգապահպան նկատառումներով: Այս դաշտում՝ Հովհ. Ծիրազի պատմական պոեմները ևս, տաղանդավոր գրողի արվեստի նման, ինքնատիպ են՝ թե՛ լեզվական նյութի, թե՛ պատմականության ընկալման տեսակետից: «Ծիրազը սերունդների համար պատմությունից վերցրել է կրակը՝ մոխիրը թողնելով անցյալին», - գրել է Ս. Մուրադյանը «Թոնդրակեցիները» պոեմի ներածականում²:

Ինչպես հայտնի է, Ծիրազն իր ժամանակաշրջանի ազգային ու բարոյական խնդիրներին անդրադարձել է անընդհատորեն. դրանցից մեծագույնը եղեակահոսքերն կորսված հայրենիքի գաղափարն էր, նրա վերհիշեցումը: «Թոնդրակեցիները» պոեմում արտացոլվել է համամարդկային ու ազգային խնդիրների հերթական բախումը IXդ.: Հանճարեղ գրողը նորից ազգային նախապատվություն տալու անթաքույց վերաբերմունքն է ի ցույց դրել, ներկայի ու անցյալի զուգադրմամբ ածանցել այն ճշմարտությունը, որ ազգերի բարեկեցությունից է ի վերջո ձևավորվում

¹ Մարինյան Ս., Հայոց գրականության երկու դարը, Եր., 2004, էջ 446:

² Ծիրազ Հովհ., Թոնդրակեցիները, Եր., 2014, էջ 18:

համամարդկային բարեկեցությունը: Այն լեզվական նյութը, որով հեղինակը կառուցել է պոեմը, նույնպես ինքնատիպ է:

Ծիրազը նորից պատմությունն ուղղակի չի արձանագրել. պատմական միջավայրի նկարագրությունը նույնպես ստորադասել է հիմնադադարին՝ այն բարդ նախադրյալների վերլուծությանը, որոնք պատմական հայրենիքի աստիճանական կորստի հիմքն են դարձել: Պատահական չէ, որ պոեմի նախերգանքում հանդիպում են՝ *Եղեն, բանտված լեռներ* (36), *կարոտի կանչ* (37) լեզվական միավորները: Կամ՝ պատմական տարբեր վիճակների զուգադրություն կա՝ *Այնտեղ, ուր վաճառ ծովն էր ծիծաղում Ձվարթ քրոջ պես հպարտ լեռների, Ուր այժմ՝ վիշտը ծիծաղն է թաղում, Լեռներն են նման կապված ձեռների* (36): Ծիրազը հաճախ էր պլոժեն վերագրվում՝ այն կենսամիջավայրից, որում այն առկայացել է: Սրանից էլ բխում է պատմական ռեալիզմի ուրույն համակարգ, որին կանդրատառնանք սույն հոդվածում:

Հայտնի է, որ պատմական երկի դեպքերը նախ և առաջ ծավալվում են որոշակի ժամանակաշրջանի հարթակում, և երկի լեզվական համակարգ են ներառվում համապատասխան վարչաքաղաքական, մշակութային կացութաձև, կենցաղավարություն արտացոլող բառեր: Դրանց թեմատիկ ընդգրկվածությունն ու հաճախականությունը տարբեր է ըստ ստեղծագործողների: Ծիրազի քննվող պոեմում՝ պատմաբանների յուրահատկությունը մի մասով պայմանավորված է նրանով, որ հեղինակի բնութագրմամբ՝ երկը պատմափիլիսոփայական է¹:

Մեր արձանագրած *վարչական, կառավարման, ռազմի* և այլ ոլորտների պատմաբանները մասամբ են անվանողական գործառնությունով հանդես գալիս: Դրանցից են՝ *աղվեսադրոշմ* (77), *արքա* (52), *բերդ* (112), *թագ* (50), *թագավոր* (68), *թուր* (126), *իշխան* (103), *ծաղկող* (63), *ճորտ* (126), *մագաղաթ* (63), *նախարար* (126), *սպարապետ* (96), *սելջուկ* (56) և այլն: Միակ պատմական մակդիրը *մեծաթագ*-ն է՝ ուղղված թագավորին (101): Սրանք նպաստում են թե պատմական, թե խոսքային միջավայրի կերտմանը. *–Ի նչ բանադրանք, երբ կա իմ նետը* (201): *Ազատությունը... արքայի գլուխ գլխատող սակրին, ո՛չ ստրկուհուն* (126): *Ամրոցով, դղյակով իրենց Եկան ձոնվեցան իմ պարզ համայնքին* (210) և այլն: Նշվածից քանակապես ավելի ու ցայտուն է պատմաբանների գեղագիտական գործառնությունը, որին կանդրատառնանք քիչ ներթույմ:

Պոեմի պատմական անձնանունների մի մասն առնչվում է կերպարներին: Դրանք քննվող ժամանակաշրջանի հայտնի պատմական անձինք են՝ *Սմբատ Բագրատունի, Հուսիկ Աղավնունի, Վահրամ Պահլավունի, Գրիգոր Մագիստրոս, Սմբատ Զարեհավանցի, Թորակ Թոնդրակեցի*: Նշվածների ժամանակակից օտարներից կան *Աբլ-Բարբ, Ափշին* (54) անունները: Ծիրազն ընթերցողին նաև բացահայտել է նրանց պատմական դերակատարությունը կամ ընկալումը. *–Բեզ կձոնեմ Աբլ-Բարբին, Դվնտ վիշապ ժանտ արաբին... Ձեզ կուզեմ դահիճն հայոց... Ձեզ է խալիֆն ինձնից խնդրում* (228): Պատմական կերպարները կենսամիջավայրում առկայացած են այնքանով, որքանով դա պետք է գաղափարական հիմքն ապահովելու համար: Ծիրազը պատմական միջավայրն ընդամենն ուրվագծել է: Կերպարների արտաքինը չի պատկերվել. հեղինակը հմտորեն հյուսել է ներքին հոգեմիջակի նկարագրությունը: Ներկայանում է Ս. Մուրադյանի պատկերավոր բնութագրմամբ՝ «կերպավորված հերոսների հոգեբանության բացահայտման բացառիկ ձիրքը»²: Տանք արքայի՝ Սմբատ Բագրատունու շիրազյան նկարագիրը, որ արտաքին կերպավորում ներկայացնող միակ հատվածն է պոեմում, նաև նկատելի է հեղինակի անթաքույց դրական վերաբերմունքը հայ արքայի նկատմամբ. *Ասես աստված լինե՞ր արքան, Հայոց թագով յոթնաժանիք, Շրախմբով իր փառանպարտ, Իր թիկնապահ զինախմբով, Ձեն ու զարդով իր քաջազարդ, Ոսկու մեջ էլ վշտի ամպով: Ծիրանիով արյունասույզ* (47): Ի դեպ, Ծիրազը խոսքի հուզականությունը պահպանել է իշխանական կացութաձևի նկարագրություններում՝ թագավոր ունեցած երբեմնի մեծ Հայաստանի պատմական կարոտի երանգ հաղորդելով ստեղծագործությանը. *Արևը՝ հագած ոսկեղեն զրահ, Գլխին՝ թագն հայոց մեր թագավորի, Արքայավայել նյավ ու բազմեց Անիի վրա, Յրելով մութը մեր սար ու ձորի: Ոսկի շաղ տվեց վեր՝ Արագածի արծաթե ձյունին, Եվ Ախուրյանին ողջունեց ձորում, Երբ միջնաբերդից դուրս եկան արքան և Աղավնունին՝ Դեռ չկայծակող ամպիկն աչքերում, Նախարարներով և իշխաններով Եվ սպառազեն թիկնապահներով մայր տաճար մտան* (268): Գլխավոր կերպարներից Սմբատ Զարեհավանցու նկարագիրը հակասական է՝ կառուցված հակադրության միավորներով. *Հոգու մեջ կանթեղ, հագինը՝ խալվար: Հոգում հույս ու ջահ, Հագին՝ ֆարաջա*³ (43): Գրիգոր Մագիստրոսի նկատմամբ Ծիրազի ակնհայտ բացասական վերաբերմունքն արտացոլվել է Սմբատ Զարեհավանցու խոսքում. *–Դու քեզմե խոսե՛ ի՞նչ ես հրոսել, Որ բյուզանդն է*

¹ Ն.տ., էջ 8:

² Ն.տ., էջ 26:

³ Կարծում ենք՝ Ծիրազն այս բառը գործածել է *լայն հագուստ* իմաստով:

քեզ մագիստրոսն... Բյուզանդը, ոչ թե մեր հայոց արքան: Ինչու՞ է շոյում քեզ օտարն այնքան, Որ երագում է Անի ներխուժել՝ Բյուզանդը, որ դեռ փոքր ազգերին Տենչում է ձուլող իր ծոցը քաշել... Քեզ նման ուլին Բյուզանդն է ձուլել, Որ անմեղիս ես նեղյուրահարում, Հույն զորքով չէի՞ր հայ բերդն ավերում (112):

Ծիրագի մտահայեցողությամբ՝ պատմական կերպարը ներկայանում է իր գործունեության և դրա հետագա արդյունքի միասնությամբ: Թեկուզ այս երկուսի սահմանագիծը հազարամյակ լինի: Պատմական հայտնի կերպարները կարող են դրական կամ բացասական արժևորումների չափանիշներ լինել, հեղինակի կամ կերպարների կողմից հիշատակվել՝ ապահովելով պատմության կապը, որ միշտ կա տաղանդավոր գրողի երկերում: Օրինակ՝ Վարդան Մամիկոնյանի (161) կամ Վասակ Սյունու (158) անուններն այլաբերաբար դրական կամ բացասական իմաստավորումներով են հանդես եկել, կաթողիկոսի կողմից Ներսես Մեծի հիշատակումը նպաստել է համապատասխան խոսքային միջավայր ստեղծելուն. Ներսես Մեծից ետ ու այսօր՝ խեղճ են հայոց վանքերն անգոր (64): Կամ՝ Պապ թագավորի հակաեկեղեցական դիրքորոշման հիշատակումը Սմբատ Զարեհավանցու կողմից. - Պապ թագավորն իրավն ասավ, Վանքի հացից մեզ սով հասավ (59): Հեղինակի մերժողական վերաբերմունքի արտահայտություն է Բելի անվան հիշատակումը թոնդրակեցիների նկատմամբ. - Մենք ձեզուրաց ենք, - կրկնեց Հաբելը, Ինչպես հայկրնդդեմ աղեղված Բելը (76):

Պոեմում պատմական տեղանունների ճոխ համակարգ է արձանագրվել: Ընդհանրապես, Ծիրագի պատմական երկերի պյուժեները ծավալվում են պատմական Հայաստանի այն տարածքներում, որոնց հայկական կենսամիջավայրն ի վերջո կորսվել է: Այսպես է նաև քննվող պոեմում: Հեղինակը պատմական տեղանքն աշխարհագրական, ռեյիեֆային նկարագրություններով չի տվել: Պատմանունների մի մասը ծառայում է պատմական դեպքերի արձանագրմանը. Եվ ճիշտ այն ժամին, երբ խուժել Դվին՝ Իշխում է արաբ զորքը տակավին: Կամ՝ Այս տարածամին ի՞նչ թոնդրականալ, Երբ կուզեն Անվո դռներն էլ բանալ, Երբ սելջուկ զորքն է իմ վրա գալիս: Նշված միավորների մեծ մասը ներկայանում է իբրև այս կամ այն ազգային խնդրի տեղայնացման արտահայտություն, օրինակ՝ Տարոնն էլ ձի է Բյուզանդին դառել, հեծյալն իր աչքը Անի է հառել (90): Կամ՝ թոնդրակացած գավառներում պյուժե չի ծավալվում: Դրանց անունները 109-րդ, 111-րդ և այլ էջերում նշվում են իբրև IX դ. ազգային խնդրահարույց իրողություններ, օրինակ՝ Այսպես էր ողջը, դատավոր արքա, Այսպես էր Մոկսը և Մանանադին, Զարեհավանք, Վանք, Հաշտյանքը... Ուր պաշտպնեցավ այս պիղծ հեշտանքը: Կամ՝ վանքապատկան տեղանունները հակաեկեղեցական խոսքում են գործածվում. Քանզի ինչպես Անին ոստան, Հազար վանք է՝ մեկ Հայաստան: Բայց կա՞ անհող Հայ վանք մի ճոխ, Որ չի խլել հանքն իմ հացի: Կա՞ մի վանքյան եկեղեցի, Մայր Անիի մի տաճար, Վանա ծովի մի Ախթամար, Մի Սառունա Սուրբ Կարապետ, Կա՞ մի մատղյա Սպասավանք... Մի խաչավեմ, մի Գլակա, Որ չի գավթել իր շրջակա Գյուղաց հողերն իբր Մոտկան՝ դարձնելով վանքապատկան (58-59):

Տեղանունների խտացումներ կան արքայի խոսքում. վերջինս պոեմում Հայաստանի աշխարհիկ հզորությամբ մտահոգվող անձ է խորհրդանշում: Այսպես առանձնանում են էջեր (72, 85, 90, 91), որոնք ի վերջո տաղանդավոր բանաստեղծի հավերժախոս աղաղակումներն էին հայոց կորուստների հանդեպ. Գահս թողեց առանց հող-տան՝ Առանց Արաքս, Առանց Գողթան, - Առանց տան-պյուն՝ առանց Մասիս, Առանց Սառուն, Առանց Տիգրիս, Առանց Խլաթ, առանց Խարբերդ, Առանց Եփրատ, անարտամեղ, Առանց մոկսի, Առանց Սիփան, Առանց Ղարսի, առանց Սիփան, Առանց Տարոն, առանց Անի, Առանց Կարնո, առանց Վանի, Առանց Դվին, առանց Ճորոխ, Էլ ի՞նչ արքա առանց մայր հող: Վառվող սիրտս՝ առանց հովի, Ավաղ, առանց Վանա ծովի, Առանց Բինգյոլ ու Բյուրական, Ավաղ, առանց Վասպուրական Էլ ո՞րն ասեմ Առանց Մասիս՝ Ինչպե՞ս կիսեմ Ցավերն ազգիս... (90-91): Այսպես իբրև խորհրդանիշներ են հանդես գալիս նաև Փոքր Հայք անունը, որ ընդամենը ծառայում է հունացող տարածքի վտանգ նշելու համար, Բյուզանդիան՝ ուժացնող քաղաքականություն վարող կայսրություն, երբեմնի Արշակավանք՝ հասարակական կացութաձևի արտաստվոր միջավայր է նշանակում: Իսկ պատմական որոշ անուններ «Թոնդրակեցիները» պոեմում ևս, ինչպես հեղինակի ողջ չափածոյում, ներկայանում են իբրև խորհրդանիշներ, օրինակ՝ Անի, Վան անունները քննվող պոեմում ևս կորուսյալ հայրենիքի հզոր խորհրդանիշներն են՝ Գոց ճամփերդ Անիից մինչ Վան Ջյան մեջ էլ պիտի զորքերիդ առջև կանաչ գորգվեն (245): Որ վաղը Վանն էլ կամրջն քո ձին (234): Միայն Անին չէ, Վանն էլ կկանչե, Չորք է երագում հույսն հայրենիքի (134): Մասիս բառն ընդգծվում է սովորույթի ուժով. այն պատմական կերպարների խոսքում ևս ազգային վերարժևորումների չափանիշ է: Ի վերջո, պատմական Հայաստանի գաղափարը Ծիրագն ամփոփել է մեկ բառի մեջ՝ մայրահող (134), որ առավել խտացված է ներկայացնում նրա պատմական կարոտը:

Նշվածին զուգահեռ, Ծիրագի վարպետ գրչով պատմաբաններն այլաբերվել են գեղարվեստին հատուկ օրենքներով: Ընդհանրապես, XX դ. պատմական գեղարվեստն առանձնացել է նաև

քրիստոնեական պրիզմայի ներքո: Այսպես է նաև *գաղտնաբերությանը* (54), որի բառակազմական հիմքերը բացասական երանգ ունեն ինքնին:

Պատմական ժամանակաշրջանի խոսքային միջավայր են կերտում հնաբառերը: Իբրև երկխոսությունների հիմքի վրա կառուցված երկ՝ «Թոնդրակեցիները» առատ է գրաբարյան և միջին հայերենյան լեզվական իրողություններով: Հնաբառերը խոսքիմասային տարբեր միավորներ են՝ զի (269), պղծանք (267): Քերականական ձևերի առատությունը ևս զգալի է, այստեղ Ծիրագը մնացել է ժանրի ավանդական սահմաններում: Կան գոյականի, դերանվան բառաձևեր՝ այլոց (267), կամորն (268), հագարաց (267), օրինաց (269) և այլն: Դրանց կիրառության սխեման դասական է. բառերն ու բառաձևերը կերպարների խոսքը տիպականացնող միջոցներ են: Առանձնացնում են հոլովաձևերը, անցյալ դերբայի անկախ գործածությունն առանձնապես կաթողիկոսի խոսքում:

Պատմական ժամանակաշրջանի գեղարվեստականացումը Ծիրագն իրացրել է մեծագույն արվեստով: Պատկերավորման տարբեր միջոցների չափավոր կիրառությամբ վեր է հանել պատմական ևս մեկ բարդ ժամանակաշրջան: Օրինակ՝ պատմական խնդիրներ են արտացոլված նաև արքային վերաբերող շրջասույթներում՝ *փոքրացված երկրի մեծ մոլորյալ* (89), *փոքրագորք երկրի մեծ տազնապալ* (114): *Մեծ-փոքր* հակադրության առավել է ընդգծում ստեղծված ազգակործան իրավիճակը: Անթաքույց բացասականություն կա *Բյուզանդիա, թաթար, թուրք, արաբ* հասկացությունների նկատմամբ: Առաջինն իբրև հունացնող գիշատիչ սպառնալիք՝ *Տենչում է ծուլող իր ծոցը քաշել, Քաշել՝ դարձնել նախ գերին թրի, -Ապա դարձնել գերին իր գրի, - դարձնել ստրուկն ու դանդաղ ծուլել* (112): *Բյուզանդիան* բնութագրվել է իբրև *սուտ խաչեղբայր, մութ քրիստոնյա* (161): Արտաքին թշնամիներից վտանգի ընդհանրացված պատկերներն են ստեղծում *թաթարն ամպել է հայ երկրի վրա* (54), *օտարն է իմ երկրում ամրոցվել* (54), *մայր Արաքսի ջրերն էլ խմում են արաբ նծույզները* (53) և այլն: Ծիրագն ընդհանրապես հայ ժողովրդի պատմական ծանր վիճակը ներկայացրել է բանաձևային արտահայտությամբ՝ *յոթն ազգերի ճանկն ընկած ազգ* (145):

Սովորաբար յուրաքանչյուր պատմական երկի ժամանակաշրջանն ինչ-որ կերպ հարաբերվում է գրողի ժամանակաշրջանին, և դա չի արտացոլվում երկի բառապաշարում, մնում է գաղափարական ոլորտում: Ծիրագը խախտել է ավանդականության սահմանները: Նրա գաղափարները պատկերային մակարդակից անցել են բառային միջավայր, օրինակ՝ *Մասիս, խել, գերություն* բառերը շարահյուսական որոշակի միջավայրում, *վանա դուռը բացել, Հոդն այնտեղ է, Արագն այն կողմ, Ողջը խելց թուրքն անողորմ* (91) և այլ արտահայտություններ: Ծիրագի նման հմուտ ստեղծագործողը, սակայն, այսպիսի միջարկումներն այնքան արվեստորեն է կատարել, որ դրանք ժամանակավրիպության ոճական թերությունը մասամբ են կրում: Նման նախադասություններն ու արտահայտություններն այն հատվածներում են, որոնք ազգային, տնտեսական խնդիրների խտացվածք են ներկայացնում, և մտքի ու բառերի դինամիկ զարգացման մեջ ներհյուսվում են տարբեր ժամանակաշրջանների խնդիրները, որոնք ընդհանրական են պատմական վիճակի և դրա արդյունքի առումով, օրինակ՝ *Ի՞նչ կուսանոց, երբ մայր կուզեն հայոց՝ գերի սարերն անգեն...կուսանոցներն հայոց անծին՝ Ձուր են թուրքաց ջրադացին* (67): *Հայ վանքեր մզկիթող թուրք (160), Գերության մեջ է Մասիսն իմ հայկյան* (41), *Ի՞նչ վեճի դար է, երբ հույսն է գոցվել, Երբ օտարն իմ իսկ երկրում ամրոցվել, Երբ թուրքը խել ծովն էլ իմ վանա, Տենչում է խմել ծովն էլ Սևանա* (54): Նշված ասույթները դարերի պատմության վերջնաբեկներն են՝ տեղափոխված IX դարի տիրույթ: Վերջին արտահայտությունը համեմատության բաղադրիչ է՝ *կանգնած մնացին, ինչպես իր գահով՝ Գերության մեջ է Մասիսն իմ հայկյան* (41): Կամ՝ նույն պատմական դարաշրջանում *Մասիսը կարող է խորհրդանիշ լինել միայն շիրագյան պատմական կերպարների համար՝ Դուք ուրիշ մուր եք Մասիսի ձյունին* (77), *Հայ եմ, Մասիսն հայ է ծնում* (60) և այլն: *Թուրք, ենիչար* բառերի բազմաթիվ գործածությունները (էջեր 54, 67, 91, 155, 156, 160 և այլն) ժամանակավրիպության արտահայտություններ են, սակայն ամեն դեպքում հեղինակը դիմել է *միտումնավոր ժամանակավրիպության*¹: Ծայրահեղության է հասցված կնոջը հակադրվող բացասական եզրերում *սելջուկ, ենիչար* բառերի գործածությունը՝ (*Ազատությունը*) *Սելջուկին տվեք, ժանտ ենիչարին, բայց ոչ կնոջը* (203): Պոեմում թե արքայի, թե սպարապետի, թե ի վերջո կաթողիկոսի մտքի զարգացումը հանգեցնում է հայրենիքի ազատագրման գաղափարին, նրանց խոսքը երբեմն պաթետիկ է, վեր է հանվում պատմական երազանքը՝ միահյուսված արդիական երանգներով՝ *-Կճոնեմ, արքա՛, կգտնեմ ելքը, Ձանգերս պիտի խնկեն քո խելքը, Եվ պիտի կոտրեն այս ծով-ծարավը Բո դեմ խոյացող հյուսիս-հարավը: Բո յոթ գետերով՝ երկրով Նաիրյան, Բո մայր Արաքսով մյուռնաբուրյան, Բո Եփրատ, Տիգրիս, Ճորոխ գետերով, Քեզ կտան հողդ՝ քո գորք նետերով* (245):

¹ Խղաթյան Ֆ., Ոճաբանական բառարան, Եր., 2000, էջ 64:

Այսպիսով՝ պատմական ոճավորման շիրագյան համակարգն այնքան յուրատիպ է, որ XXդ. հայ գեղարվեստում ներկայանում է իբրև առանձին համակարգ՝ արժանի համակողմանի ուսումնասիրության :

Օգտագործված գրականություն

1. Արզումանյան Ս., Սովետահայ վեպը, հ.3 , Եր., 1986:
2. Էլոյան Ս., Ժամանակակից հայերենի բառային ոճագիտություն, Եր., 1989:
3. Խլղայան Ֆ., Ոճաբանական բառարան, Եր., 2000:
4. Շիրագ, Թոնդրակեցիները, Եր., 2014:
5. Պողոսյան Պ., Խոսքի մշակույթի և ոճագիտության հիմունքներ, հ.2 , Եր., 1991:
6. Սարինյան Ս., Հայոց գրականության երկու դարը, Եր., 2004:

Տեղեկություններ հեղինակի մասին.

Շուշանիկ Սադյան-բ.գ.թ., դոցենտ, ալ. Ս. Աբրահամյանի անվան հայոց լեզվի ամբիոն
E-mail: shushaniksagyan@mail.ru

Հոդվածը տպագրության է նրաշխավորել խմբագրական կոլեգիայի անդամ, բ.գ.դ., Ս.Խանյանը: